

УДК 631.1.016 : 338.43

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-2-221

О.А. Різниченко, здобувач

Полтавська державна аграрна академія

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проведено дослідження й здійснено обґрунтування теоретичних, методичних та практичних аспектів щодо розробки основних напрямів формування стратегії розвитку аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки. Відповідно до умов здійснення аграрного виробництва сформовані принципи на яких має базуватися процес формування і реалізації стратегій розвитку аграрних підприємств.

***Ключові слова:** розвиток, стратегія, аграрне виробництво, аграрні підприємства, економічне зростання, ефективність, глобалізація.*

Постановка проблеми. Формуючи значну частку валового внутрішнього продукту, аграрний сектор є однією із ключових ланок економіки України. В той же час, враховуючі досить складні фінансово-економічні умови, саме для галузі сільського господарства характерною є позитивна динаміка приросту виробництва валової продукції. Пріоритетними завданнями, що стоять на сьогодні перед аграріями є забезпечення подальшого збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства, підвищення її якості, забезпечення продовольчої безпеки, розширення географії присутності та зовнішніх ринках продовольства.

У сучасних умовах середовище діяльності переважної більшості аграрних підприємств характеризується підвищенням рівня складності, динамічності та невизначеності (сучасні інформаційні технології, індивідуалізація і глобалізація поведінки споживачів, посилення міжнародної ринкової конкуренції, високі вимоги до якості сучасної продукції та інше). Все це що підтверджує актуальність, важливість та необхідність просування у господарську практику сучасних аграрних підприємств ідей і технологій стратегічного управління.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у вирішення проблеми

розвитку аграрного виробництва та суб'єктів господарювання галузі, а також щодо питань наукового-обґрунтованого формування стратегії їх ефективного розвитку на сучасному етапі зробили вітчизняні вчені П. Гайдучького [1], А. Даниленка [2], І. Кириленка [3], В. Месель-Веселяка [4, 6], Ю. Лупенка [1, 4], П. Саблука [1, 5], М. Федорова [6], О. Красноруцького [7], П. Макаренка [8], Л. Мармуль [9] та інших. Проведені ними фундаментальні дослідження стали основою для здійснення аграрних трансформацій та формування стратегії розвитку аграрних підприємств на сучасному етапі глобалізації економіки.

Формулювання цілей статі. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних, методичних та практичних аспектів щодо розробки основних напрямів формування стратегії розвитку аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки.

Виклад основного матеріалу. Сільськогосподарське виробництво, будучи галуззю широкої біологічної сутності, одночасно містить в собі як техніку, так і економіку. У зв'язку з цим системний підхід при розробці стратегій розвитку аграрних підприємств повинен розглядатися як об'єктивно обумовлений методологічний прийом. Проте, у сучасній економіці не завжди спостерігається системний (комплексний) підхід до вирішення економічних, біологічних і технічних завдань. Це ще раз підтверджує, що на сучасному етапі глобалізації економіки проблеми розвитку аграрних підприємств певним чином пов'язані з формуванням і розвитком стратегічного управління, з розробкою і реалізацією їх стратегії подальшого розвитку.

У ході проведених нами досліджень встановлено, що частка чистого прибутку отриманого аграрними підприємствами Полтавської області у 2017 р. становить 6,2 % від його загальної величини по Україні. Так, у 2017 р. аграрними підприємствами Полтавської області отримано 4881,3 млн. грн чистого прибутку, що на 3050,2 млн. грн (або у 2,7 разів) перевищує значення 2013 р. Позитивною є також динаміка чистого прибутку у розрахунку на 1-го найманого працівника – ріст із 39,6 тис. грн у 2013 р. до 115,4 тис. грн у 2017 р. (більше на 75,8 тис. грн, або у 2,9 разів). Зазначимо, що у 2017 р. прибутковою була діяльність 84,4 % аграрних підприємств Полтавської області від їх загальної кількості.

В той же час, не дивлячись на позитивне значення рівня рентабельності операційної діяльності аграрних підприємств Полтавської області протягом 2013-2017 рр. спостерігається зниження його рівня із 19,6 % до 17,0 % (таблиця, рисунок), що зумовлено перевищенням темпів приросту виробничих витрат у порівнянні із приростом показників що характеризують дохідність.

**Динаміка ефективності діяльності аграрних підприємств
Полтавської області, 2013-2017 рр.**

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (+,-)
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	19,6	37,0	65,7	37,7	17,0	-2,6
Чистий прибуток, млн грн	1831,1	4443,9	16370,2	11240,0	4881,3	3050,2
Одержано чистого прибутку в розрахунку на 1-го найманого працівника, тис. грн	39,6	93,4	363,8	241,7	115,4	75,8
Підприємства, які одержали чистий прибуток, % до їх загальної кількості	78,6	84,2	90,7	90,0	84,4	5,8

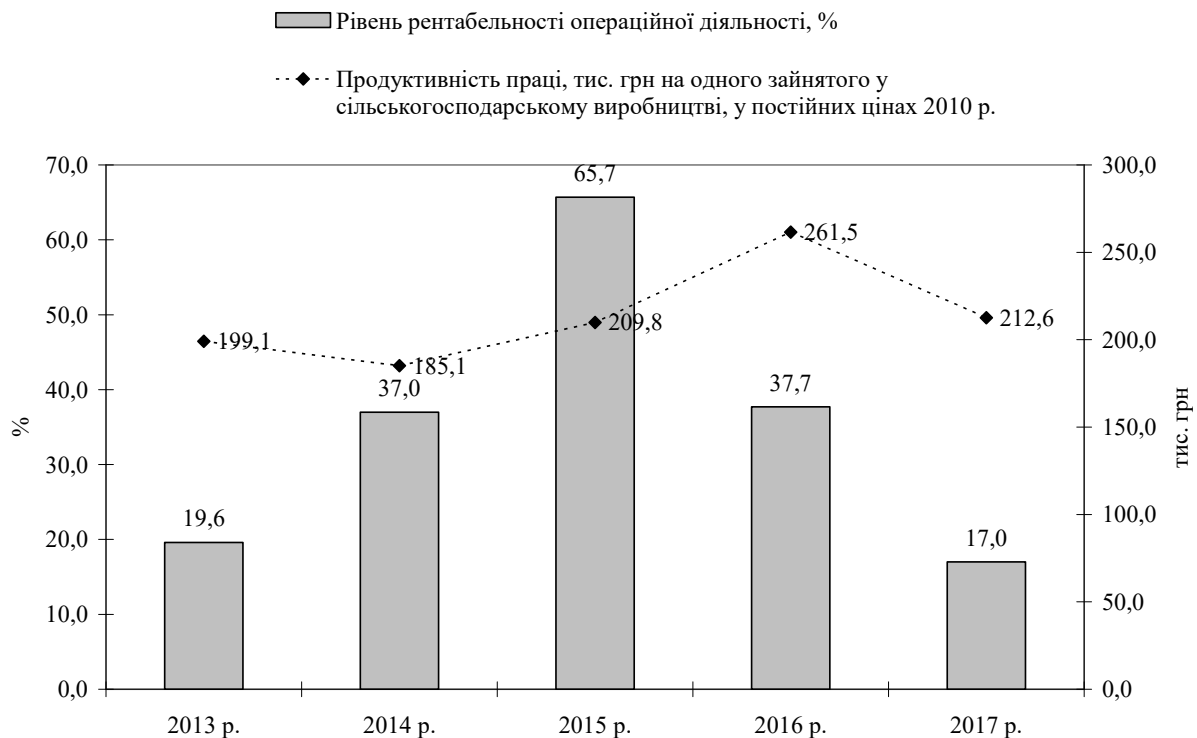
Джерело: розраховано автором на основі [10, 11]

Слід зазначити, що рентабельність операційної діяльності аграрних підприємств Полтавської області у 2017 р. на 6,5 відсоткових пунктів є нижчою за значення аналогічного показника в цілому по Україні, що вказує на необхідність формування більш ефективної стратегії розвитку аграрних підприємств досліджуваного регіону. У 2017 р. аграрними підприємствами Полтавської області вироблено 212,6 тис. грн валової продукції у постійних цінах 2010 р. в розрахунку на одного найманого працівника, що на 13,5 тис. грн (або на 6,8 %) більше у порівнянні із 2013 р. та свідчить про підвищення продуктивності праці.

Виявлені різносторонні тенденції розвитку аграрного виробництва лише загострюють питання стосовно важливості формування стратегії розвитку аграрних підприємств, з метою подальшого підвищення ефективності їх функціонування та конкурентоспроможності на ринку продовольства, як важливого сектора економіки держави, що спроможний у кризовий період забезпечувати прирости виробництва валової продукції та гарантувати продовольчу безпеку країни.

При розробці стратегії розвитку аграрного підприємства необхідно обов'язково враховувати характерні особливості, властиві аграрному сектору економіки, а саме: сезонність, незавершеність виробництва у рослинництві, циклічність отримання тваринницької продукції; підвищена ризикованість сільськогосподарського виробництва; нерівномірність надходження доходів і необхідність кредитування під поточні витрати;

повільна оборотність капіталу і багато інших. Відповідно до цього нами сформовані наступні принципи на яких має базуватися процес формування і реалізації стратегій розвитку аграрних підприємств:

Динаміка рівня рентабельності операційної діяльності та продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2013–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [10, 11]

- обґрунтований і свідомий вибір цілей та стратегій розвитку підприємства;

- постійний пошук нових форм і видів діяльності для підвищення конкурентоспроможності підприємства та його продукції;

- забезпечення оптимального співвідношення між аграрним підприємством і зовнішнім середовищем, керуючою й керованою підсистемами організації та її елементами, які визначають найкращі умови функціонування і розвитку;

- індивідуалізація стратегій;

- чіткий організаційний поділ задач стратегічного управління від задач оперативного управління та інше.

Дослідженнями встановлено, що сучасна економічна ситуація на аграрних підприємствах характеризується:

- високим ступенем зношеності технологічного обладнання;
- недостатнім асортиментом продукції, що виробляється;
- високими виробничими витратами в розрахунку на одиницю продукції;
- необхідністю підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок впровадження передових зразків технологічного обладнання, нових технологій і видів продукції;
- дефіцитом фахівців.

У більшості аграрних підприємств нашої держави розвиток ефективного стратегічного планування майже не спостерігається. У зв'язку з цим для аграрних підприємств Полтавської області важливим аспектом є стратегічне планування, яке дозволить уточнювати і оптимізувати загальнодержавні прогнози і програми з регулювання сільськогосподарського виробництва. Процес стратегічного планування може стати інструментом, що допомагає забезпечити базу для успішного управління підприємством та формування і реалізації стратегії їх розвитку в умовах глобалізації економіки.

Стратегічні плани аграрних підприємств повинні складатися в певній мірі у нерозривному зв'язку зі стратегічними планами інших підприємств (переробними, заготівельними, обслуговуючими). Вироблена продукція повинна бути реалізована і перероблена в основному в межах регіону. Не виключається на перспективу будівництво переробних підприємств в сільськогосподарських споживчих кооперативах. Вони будуть створюватися аграрними підприємствами і фермерськими господарствами.

При оцінці якості та ефективності стратегічного планування й контролю за ходом планування можна використовувати такі кількісні та якісні критерії:

- забезпечення тенденцій зростання кінцевих результатів діяльності структурних підрозділів та підприємства в цілому;
- виробництво конкурентоспроможної продукції;
- підвищення якості продукції, яка виробляється;
- використання можливостей для зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції;
- підвищення продуктивності праці;
- підвищення стійкості розвитку підприємства;
- поліпшення умов праці і техніки безпеки;
- підвищення якості життя працівників підприємства і жителів, які проживають на території аграрних підприємств;
- підвищення престижу підприємства.

Пропоновані підходи до стратегічного планування дозволять вирішити наступні проблемні в даний час питання:

1. Збереження родючості земель.
2. Диверсифікацію виробництва.
3. Мінімізувати витрати на виробництво і підвищити конкурентоспроможність продукції.
4. Збільшити інвестиції в людський капітал.

Таким чином, для досягнення в майбутньому бажаного стану аграрних підприємств всі прийняті рішення повинні бути взаємопов'язані і спрямовані на досягнення головної мети. Важливо, щоб планування представляло собою безперервний процес прийняття рішень щодо забезпечення розвитку економічної системи, якою є аграрне підприємство, і досягнення бажаних результатів.

Висновки. Таким чином, основними стратегічними напрямками розвитку аграрних підприємств Полтавської області є застосування координації діяльності щодо формування стратегії розвитку між всіма учасниками аграрного виробництва, створення на рівні окремих аграрних підприємств служб стратегічного планування, підвищення іміджу підприємств та їх працівників, удосконалення кадрової роботи.

Встановлено, що застосування стратегічного планування на аграрних підприємствах створює такі найважливіші переваги: збільшує можливості в забезпеченні аграрного підприємства необхідною інформацією; сприяє більш раціональному використанню ресурсів; прояснює виникаючі проблеми і ризики; покращує координацію дій і контроль за реалізацією стратегії.

Бібліографічний список.

1. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.; за ред. П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Даниленко А.С. Державна підтримка аграрного сектору економіки в контексті формування передумов для сталого економічного розвитку. Вісн. Білоцерк. держ. аграр. ун-ту. – 2009. – Вип. 63. – С. 3–8.
3. Кириленко І.Г. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 8–14.
4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 218 с.
5. Саблук П. Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 3–16.

6. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М. М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України // Економіка АПК. – 2016. – № 6. – С. 37–49.

7. Красноруцький О.О. Імперативи розвитку аграрного сектору вітчизняної економіки в контексті трансформаційних процесів. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2014. – Вип. 149. – С. 16-23.

8. Макаренко П.М. Інтеграція як фактор підвищення економічної ефективності сільського господарства. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2011. – Вип. 3. – Т. 1. – С. 3-8.

9. Мармуль Л., Лугова О. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Економіст. 2012. № 2. С.24-26.

10. Статистичний щорічник Полтавської області за 2017 рік / за ред. Л.М. Безхлібняк: Державний комітет статистики України, Головне управління статистики у Полтавській області. – Полтава: «Полтавський літератор», 2018. – 352 с.

11. Офіційний сайт Головного управління статистики у Полтавській області. URL: <http://1.ukrstt.gov.ua> (дата звернення: 22.01.2019).

Ризниченко Е.А. Основные направления формирования стратегии развития аграрных предприятий в условиях глобализации экономики.

В статье проведено исследование и осуществлено обоснование теоретических, методических и практических аспектов по разработке основных направлений формирования стратегии развития аграрных предприятий в условиях глобализации экономики. Согласно условиям осуществления аграрного производства сформированы принципы, на которых должно базироваться процесс формирования и реализации стратегий развития аграрных предприятий.

Ключевые слова: развитие, стратегия, аграрное производство, аграрные предприятия, экономический рост, эффективность, глобализация.

Riznychenko O.A. The main directions of the strategy formation for agrarian enterprises development under the conditions of the economy globalization.

The theoretical, methodical and practical aspects concerning the development of the main directions for the formation of the strategy for the agrarian enterprises development under the conditions of the economy globalization have been substantiated in the article. The principles on which the

process of formation and implementation of the agrarian enterprises development strategies should be based have been formed.

The work reveals the versatile tendencies in the development of the agrarian production which heighten the issue of the importance of forming a strategy for the agrarian enterprises development. The aim of this strategy will be further improvement of their functioning efficiency and the competitiveness at the food market as an important sector of the state's economy that is able to ensure the growth of gross output during the crisis period and guarantee the country's food security.

In the course of the research it was discovered that when developing the strategy of the agrarian enterprise development it is necessary to take into account such characteristic features of the agrarian sector of the economy as the seasonality, incompleteness of production in crop cultivation, the cyclic character of livestock products, the high risk of agricultural production, uneven incomes, slow turnover of capital and many other factors.

The paper stresses that the development of the effective strategic planning is almost not observed at most agricultural enterprises of our country. In this connection the strategic planning is an important aspect for the agricultural enterprises in the Poltava region, which will make it possible to define more exactly and optimize the national forecasts and programs for the agricultural production regulation.

It has been established that the main strategic directions of the agrarian enterprises development in the Poltava region are the use of the activities coordination as for the formation of the development strategy among all the participants in the agrarian production, the creation of the strategic planning services at the level of certain agricultural enterprises, improvement of the image of the enterprises and their employees and improvement of the personnel work.

It has been concluded that the use of the strategic planning at the agrarian enterprises creates such important advantages as increasing the possibility of providing the agrarian enterprise with the necessary information, promoting more rational use of the resources, clarifying the emerging problems and risks and improving the coordination and control over the implementation of the strategy.

Key words: development, strategy, agrarian production, agrarian enterprises, economic growth, efficiency, globalization.

Стаття надійшла до редакції: 21.03.2019 р.